

MAHANI Musa
Universiti Sains Malaysia

PELACURAN DAN ISU BERSEKEDUDUKAN DALAM KALANGAN WANITA MELAYU DI JOHOR, 1930-AN-1950-AN

PROSTITUTION AND ISSUE OF COHABITATION AMONG MALAY WOMEN IN JOHOR, 1930S-1950S

Artikel ini bertujuan meneliti gejala sosial khususnya pelacuran dan isu bersekedudukan dalam kalangan wanita Melayu di Johor antara tahun 1930-an hingga 1950-an. Kedua-dua gejala sosial ini telah dikesan berlaku sejak sebelum Perang Dunia Kedua lagi namun menjadi semakin ketara selepas tamatnya perang sehingga mendorong kerajaan Johor melancarkan satu gerakan pembersihan secara besar-besaran yang melibatkan pelbagai jabatan kerajaan di negeri itu. Perceraian seringkali dilihat sebagai punca wanita Melayu terjerumus ke dalam kancah pelacuran dan bersekedudukan. Walau bagaimanapun penelitian ke atas dokumen-dokumen rasmi Pejabat Agama, Pejabat Kadi Besar, Pejabat Setiausaha Kerajaan, dan Pejabat Daerah mendapati permasalahan moral yang melanda wanita Melayu di negeri itu bukan sahaja berkait dengan perceraian atau kesukaran hidup akibat perang malah juga turut disumbangkan oleh faktor-faktor lain. Usaha pemodenan Johor sejak 1860-an yang turut menyaksikan pertumbuhan ekonomi dan perbandaran, misalnya, telah menyebabkan muncul pelbagai kegiatan hiburan, pusat hiburan dan kedai makan di bandar-bandar utama di Johor. Hal ini membuka kepada pelbagai peluang pekerjaan kepada wanita Melayu termasuk pekerjaan yang tidak bermoral seperti pelacuran, dan kerap kali membawa kepada bersekedudukan. Hasil kajian juga mendapati bahawa usaha pembersihan gejala sosial dalam kalangan wanita Melayu ini bukan sahaja melibatkan badan kerajaan malah juga orang awam termasuk yang digerakkan oleh kaum wanita sendiri.

Kata kunci: *Wanita Melayu, Johor, perceraian, pelacuran, bersekedudukan*

This essays aims to examine social maladies especially prostitution and cohabitation among Malay women in Johor from the 1930s to the 1950s. These two social issues was identified to have occurred since before the Second World War but became more prominent after the war had ended that led the Johor government to embark on a large scale eradication campaigns that involved various government departments in the state. Divorce is often seen as the main reason for

Malay women to be involved in prostitution and cohabitation. However, upon scrutiny of official documents from the Religious Department, Chief Kathi's Office, Office of the Chief Secretary to Government, and District Offices it was found problem of morality that affected Malay women in the state was not only contributed by divorce and wartime life but also by other factors. Johor's modernisation efforts since the 1860s have witnessed economic development and rapid urbanisation, for instance, have led to the mushrooming of various entertainments, entertainment outlets and restaurants in major towns in the state. All these open various employment opportunities for Malay women including as prostitutes and often led to cohabitation. The research also found efforts to eradicate these social maladies among Malay women not only involved governmental bodies but also the public including those helmed by women themselves.

Keywords: *Malay women, Johor, divorce, prostitution, cohabitation.*

Pengenalan

Walaupun beberapa kajian penting tentang sejarah sosial wanita di Tanah Melayu telah dihasilkan, contohnya, oleh J. F. Warren dan Lai Ah Eng,¹ sehingga kini sejarah sosial wanita Melayu masih belum benar-benar diterokai. Salah satu sebab peminggiran ini adalah kerana wujudnya tanggapan bahawa dokumen-dokumen asal tentang wanita Melayu sukar diperoleh. Namun usaha penyelidikan yang telah dijalankan oleh beberapa orang sarjana setakat ini membuktikan tanggapan tersebut adalah tidak tepat. Antaranya, kajian Haryati Hasan tentang penglibatan wanita Melayu dalam aktiviti pelacuran di Kelantan antara tahun 1941 hingga 1970-an² dan Abu Talib Ahmad tentang perkahwinan dan perceraian dalam kalangan masyarakat Melayu di Johor semasa pendudukan Jepun (1942-45). Kedua-dua pengkaji ini menggunakan sepenuhnya dokumen-dokumen yang tersimpan di Arkib Negara Malaysia dan cawangan-cawangannya di Kelantan dan Johor untuk menulis sejarah sosial wanita di Kelantan dan Johor. Bagi kes negeri Johor, rekod-rekod Pejabat Agama, dan Pejabat Kadi Besar Johor, dilihat oleh Abu Talib mengandungi banyak maklumat sejarah sosial namun telah diabaikan oleh kebanyakan pengkaji. Beliau menggunakan data yang dikeluarkan oleh kedua-dua jabatan tersebut untuk mengkaji tentang perkahwinan dan perceraian di Johor semasa pendudukan Jepun. Berdasarkan data-data tersebut Abu Talib membuat kesimpulan bahawa perang dan krisis-krisis yang berlaku yang berpunca daripada perang, telah menyumbang kepada kadar perceraian yang tinggi ekoran longgarnya ikatan tradisional dan agama dalam kalangan masyarakat Melayu di negeri itu dalam tempoh tersebut.³

Berdasarkan pandangan tersebut, dan dengan merujuk kepada negeri

dan kelompok masyarakat yang sama (Johor dan masyarakat Melayu), kajian ini ingin membuktikan bahawa masalah sosial dalam kalangan wanita Melayu seperti perceraian dan penglibatan dalam kegiatan tidak bermoral seperti pelacuran dan bersekedudukan bukanlah fenomena yang lahir daripada perang semata-mata. Merujuk kepada pengalaman Johor yang telah melalui proses pembaratan dan pemodenan sejak pertengahan abad ke-19 sehingga ramai sarjana melihat proses ini telah melambatkan campurtangan rasmi British di negeri tersebut,⁴ gejala sosial yang melanda wanita Melayu di negeri itu adalah merupakan gabungan pelbagai faktor. Perang sebagai salah satu puncanya tidak dinafikan telah menjerumuskan masyarakat Melayu ke dalam kesempitan hidup sehingga membawa kepada keruntuhan rumahtangga. Hal ini dibuktikan melalui dokumen-dokumen asal Pejabat Agama Johor yang menunjukkan peratusan perceraian yang tinggi semasa Pendudukan Jepun. Misalnya, rekod perkahwinan, perceraian dan rujuk dalam tempoh antara Januari hingga Jun 1945 bagi daerah Batu Pahat mencatatkan kadar perceraian adalah sebanyak 53%, Mersing 52.80%, Johor Bahru 51.52%, Muar 47.60%, Pontian 36.30% dan Segamat 31.97%. Paling menonjol adalah kes perceraian di Kluang yang mencatat peratusan tertinggi iaitu 107%. Hal ini bermaksud bagi kes Kluang, bilangan pasangan yang bercerai adalah melebihi bilangan pasangan yang berkahwin.⁵

Walaupun bagaimanapun, fenomena perceraian yang tinggi ini sebenarnya telahpun kelihatan sebelum meletusnya Perang Dunia Kedua dan hal ini berlanjutan sehingga awal 1950-an. Malah peratusan perceraian yang tinggi di Johor pada tahun 1954 pernah menarik perhatian Pejabat Penyimpan Mohor Besar Raja-raja Negeri Melayu. Ekoran laporan yang dibuat oleh akhbar *Warta Negara* tentang kadar perceraian yang tinggi di Johor pada tahun tersebut, pada 16 Februari 1954 Pejabat Penyimpan Mohor Besar Raja-raja telah menulis surat kepada Yang Dipertua Majlis Agama Islam dan Adat Istiadat Melayu Negeri Johor meminta penjelasan mengenai hal tersebut. Nada surat tersebut membayangkan seluruh umat Islam di Tanah Melayu kecewa dengan kadar perceraian yang tinggi itu yang dikatakan sama tinggi dengan kadar perceraian di Hollywood.⁶ Berdasarkan penelitian terhadap rekod-rekod Pejabat Agama dan Pejabat Kadi Besar Johor untuk tempoh 1930-an hingga 1950-an, isu seperti kegagalan suami memberi nafkah kepada isteri, keganasan rumah tangga, isteri tidak taat, isteri dihalau dari rumah, dan isteri lari mengikut lelaki lain merupakan antara punca berlakunya perceraian.

Namun, dalam memperkatakan gejala sosial yang melanda wanita Melayu di Johor, faktor-faktor lain seperti pemodenan Johor dan perkembangan perbandaran tidak harus diketepikan. Johor amat bernasib baik kerana dokumen-dokumen asal seperti rekod Pejabat Agama dan Pejabat Kadi Besar masih tersimpan rapi di Arkib Negara Malaysia cawangan Johor. Dokumen-dokumen asal ini dapat memberi jawapan kepada banyak persoalan tentang gejala sosial wanita Melayu di negeri itu. Menggunakan sepenuhnya

kaedah kualitatif, dokumen-dokumen ini dianalisis isi kandungannya bagi mendapatkan maklumat seperti punca penglibatan wanita Melayu dalam kegiatan tidak bermoral, reaksi golongan ini terhadap langkah yang diambil oleh kerajaan, serta tindakbalas pihak kerajaan termasuk kadi, pegawai agama, pegawai kebajikan masyarakat, polis dan orang awam termasuk kaum wanita sendiri terhadap gejala tersebut. Tiga gejala sosial yang menjadi fokus kajian ini ialah pelacuran, pelacuran terselindung (*sly prostitution*) dan bersekedudukan. Tumpuan kepada tiga isu sosial ini adalah berdasarkan kekerapan isu tersebut muncul dalam indeks rekod Pejabat Agama dan Pejabat Kadi Besar Johor sepanjang tahun 1930-an dan 1950-an. Selain mengkaji gejala sosial yang melanda wanita Melayu, kajian ini turut memfokuskan kepada langkah-langkah yang diambil oleh kerajaan Johor terutamanya elit agama di negeri itu serta penglibatan orang awam dalam usaha membendung gejala sosial tersebut.

Pemodenan Dan Gejala Sosial Dalam Kalangan Wanita Melayu Di Johor

Pemodenan yang melanda Tanah Melayu sejak dekad pertama abad ke-20 ternyata telah menimbulkan kebimbangan dalam kalangan penduduk tempatan khususnya masyarakat Melayu. Za'ba dalam tulisannya pada 1936, merumuskan perkataan 'moden' telah pun digunapakai dalam kalangan orang Melayu sejak 1920-an sebagai respon sinis terhadap kanak-kanak perempuan berbangsa Melayu yang lincih menyertai pasukan *girl guides dan brownies* tanpa segan silu mengenakan pakaian yang mendedahkan kaki masing-masing.⁷ Perkembangan di Tanah Melayu ini sebenarnya selari dengan apa yang berlaku di seluruh dunia pada dekad tersebut. Imej 'wanita moden' sebagai fenomena global sejak 1920-an dan 1930-an ditandai dengan kemunculan pelbagai gaya visual seperti pakaian yang menjolok mata, stail rambut *bobbed hair*, bergincu merah, dan gadis-gadis yang sentiasa mempamerkan senyuman sering dipaparkan dalam akhbar-akhbar di Tanah Melayu dalam tempoh tersebut. Kemunculan serentak 'gadis-gadis moden' di seluruh dunia ini amat berkait rapat dengan sejarah perdagangan/kapitalisme, kepenggunaan dan budaya visual yang bertanggungjawab menularkan 'pemodenan' dari Eropah dan Amerika Utara ke seluruh dunia selepas tamatnya Perang Dunia Pertama.⁸ Melalui percetakan, pengaruh-pengaruh luar ini sampai dan menular dengan cepat ke dalam kalangan penduduk tempatan.⁹ Di Tanah Melayu, perbincangan tentang wanita moden ini mula mendapat tempat bukan sahaja dalam akhbar-akhbar berbahasa Inggeris malah juga akhbar-akhbar berbahasa Melayu.

Agak menarik suara kebimbangan tentang gadis moden ini muncul dengan kerap di Johor melalui *Bulan Melayu* yang merupakan majalah wanita pertama yang terbit di negeri itu pada 1930. *Bulan Melayu* kelihatan cuba mengimbangi kebimbangan masyarakat Melayu terhadap penularan pengaruh 'moden' dalam kalangan gadis dan wanita Melayu dengan menekankan aspek

pendidikan sebagai satu-satunya jalan untuk mengubah kehidupan wanita.¹⁰ Dalam hal ini *Bulan Melayu* di bawah teraju Zainun Sulaiman (lebih dikenali sebagai Ibu Zain) sebagai ketua pengarang tidak menolak sama sekali pemodenan namun amat menitikberatkan pemodenan yang seimbang dengan tuntutan agama.¹¹ Sebagai lulusan sekolah mubaligh, Ibu Zain ternyata bimbang melihat keghairahan wanita Melayu pada waktu itu untuk menjadi seperti wanita barat semata-mata kerana ingin menunjukkan kepada khalayak ramai bahawa mereka sudah 'moden' dan bukan lagi terikat kepada kehidupan yang kolot. Menyedari asakan pembaratan dan pemodenan yang telah melanda negeri dan masyarakat Johor sejak sekian lama, slogan 'moden dididik, agama dibela' digunakan sepenuhnya oleh *Bulan Melayu* bagi berhadapan dengan keghairahan wanita-wanita muda untuk menjadi wanita moden sehingga mengabaikan tugas sebagai anak, isteri dan ibu.

Selain akhbar, masyarakat Melayu di negeri Johor turut memberi respon kepada penularan budaya moden ini. Hal ini terbukti apabila Pejabat Mufti sering dihujani dengan pelbagai pertanyaan daripada orang Melayu tentang perkara-perkara yang berkait dengan pengaruh budaya luar ini. Pada tahun 1939, misalnya, seorang guru sekolah agama di Pontian telah menulis surat yang panjang lebar kepada Mufti kerajaan Johor meminta fatwa bagi wanita yang pergi 'bertukang rambut' (bermaksud mengerintingkan rambut), wanita yang membuka aurat yang wajib ditutup dalam sembahyang, wanita yang keluar rumah dalam keadaan menghiaskan diri, dan wanita yang mengunjungi panggung bangsawan atau wayang gambar. Menurut penulis surat ini yang bernama Muhammad bin Haji Abdullah, seorang guru di sebuah sekolah agama di Mersing, keadaan wanita yang menghiaskan diri lalu mengunjungi tempat hiburan yang tentunya bercampur gaul dengan lelaki lain yang bukan muhrim adalah berlawanan dengan hukum syarak. Penulis turut menyoal tentang hukum ke atas bapa atau suami yang memberi kebebasan kepada anak atau isteri sebagaimana kebebasan yang diberikan kepada kaum lelaki.¹²

Sehingga 1950-an, gejala wanita moden ini terus mendapat perhatian masyarakat Melayu yang bimbang anak-anak perempuan mereka akan turut terpengaruh dengan gaya hidup moden. Satu respon terhadap cara berpakaian bagi kanak-kanak perempuan di sekolah Inggeris, misalnya, telah disuarakan oleh Penghulu Sungai Terap, Muar, kepada Pegawai Daerah Muar dalam mesyuarat Penghulu-penghulu daerah Muar pada 31 Disember 1950. Beliau menegaskan gaun yang dipakai oleh kanak-kanak perempuan Melayu yang bersekolah di sekolah Inggeris adalah mengikut tradisi orang kafir dan melanggar hukum syarak. Penghulu tersebut mencadangkan agar anak-anak perempuan ini dibenarkan memakai pakaian kebangsaan iaitu berbaju kurung dan bertudung putih sebagaimana pakaian kanak-kanak perempuan di sekolah agama.¹³

Dalam kalangan pihak yang terlibat dalam pentadbiran agama pula, masalah gejala sosial buruk dalam kalangan wanita Islam sentiasa menjadi perhatian kelompok ini ekoran aduan yang diterima daripada pelbagai pihak. Kebimbangan tersebut memang berasas. Hal ini kerana masyarakat di negeri itu bukan sahaja berhadapan dengan perubahan gaya hidup ekoran asakan pemodenan yang berlaku di peringkat global terutamanya selepas Perang Dunia Pertama malah juga terpaksa menangani impak gerakan pemodenan yang dilaksanakan di negeri itu sejak 1860-an. Walaupun wujud tanggapan bahawa pembaratan Johor yang melibatkan idea dari barat dibawa masuk ke dalam institusi-institusi penting di negeri itu berlangsung dalam keadaan terkawal yakni masih melalui proses penyesuaian dengan kehendak tempatan,¹⁴ namun asakan pemodenan termasuk pengaruh dari jiran terdekatnya, Singapura bukanlah suatu perkara yang kecil. Kemajuan Singapura, misalnya, mendorong wanita dari negeri Johor memasuki Singapura untuk mencari pekerjaan di pusat hiburan secara individu malah ada juga yang direkrut secara beramai-ramai melalui promoter pusat hiburan tersebut. Bayaran yang murah mendorong promoter pusat hiburan merekrut wanita-wanita dari Johor termasuklah daripada kalangan orang asli untuk di bawa masuk ke Singapura. Modus operandi perekrutan ini ialah pemuda-pemuda orang Asli yang mempunyai hubungan baik dengan tauke-tauke tempat hiburan di Singapura akan kembali ke kampung halaman masing-masing di Johor untuk mengumpulkan gadis-gadis dari kampung mereka untuk bekerja sebagai penari di Singapura sebagaimana yang dilaporkan dalam laporan bulanan Jabatan orang Asli, Johor pada tahun 1950-an.¹⁵

Dalam hal ini pembukaan Singapura pada 1819 yang dilihat oleh Andaya sebagai '*a new world is created*,'¹⁶ bukan semata-mata penting dari segi konotasi politiknya namun membawa bersama pengaruh sosioekonomi ke atas negeri di kejirannya. Pembangunan fizikal dan kemajuan perdagangan yang dialami oleh Singapura telah mengubah sama sekali demografi negeri itu khususnya berikutan imigrasi besar-besaran buruh-buruh Cina. Perkembangan pesat ini turut membawa masuk aktiviti pelacuran yang dilihat oleh James F. Warren telah memainkan peranan penting dalam mengekalkan ekonomi Singapura sebelum Perang Dunia Kedua.¹⁷

Johor, yang lokasinya paling hampir dengan Singapura, tidak dapat lari daripada menerima kesan daripada kepesatan ekonomi Singapura. Hal ini kerana estet-estet mula dibuka oleh orang Eropah dan Cina termasuk dari Singapura. Sejak 1890-an, wanita pelacur Cina (*Ah-Ku*) dan Jepun (*Karayuki-San*) telah dibawa masuk ke Johor dari Singapura bagi memenuhi kehendak seksual buruh di estet-estet di negeri itu. Tempoh kemasukan tertinggi dicatatkan berlaku antara tahun 1889 hingga 1891 apabila jumlah kemasukan wanita-wanita pelacur ini ke negeri Johor adalah jauh lebih tinggi berbanding kemasukan ke Negeri-negeri Melayu Bersekutu dan Negeri-negeri Selat. Kesemua ini gara-gara penguatkuasaan Ordinan Penyakit Berjangkit

(Contagious Disease Ordinan) pada 1870 yang bertujuan untuk membendung kemasukan dan penganiayaan terhadap wanita dan kanak-kanak yang dibawa masuk ke Singapura untuk tujuan bekerja namun kerap kali berakhir di rumah pelacuran.¹⁸

Menariknya, menjelang abad ke-20, nama-nama wanita Melayu mula muncul dalam laporan yang dikeluarkan oleh Pejabat Agama dan Pejabat Kadi Besar Johor sebagai kelompok yang turut terlibat dalam kegiatan seumpama itu di estet-estet di Johor. Walaupun tiada statistik khusus tentang hal ini namun indeks Pejabat Agama Johor antara tahun 1916 hingga 1937 dapat memberikan gambaran tentang hal tersebut.¹⁹ Selain melacur, indeks tersebut menunjukkan masalah sosial yang kerap melanda wanita Melayu dalam tempoh tersebut adalah tuntutan perceraian kerana penderaan suami dan ditinggalkan tanpa nafkah, berkhawat, bersekedudukan dengan lelaki Melayu dan lelaki berbangsa asing, berzina dan hamil luar nikah. Masalah-masalah ini muncul dalam indeks Pejabat Agama Johor bagi tempoh 1932-1939, 1936-1939, 1939-1947, and 1947-1950-an namun agak berkurangan pada penghujung 1950-an. Rekod-rekod Pejabat Agama Johor terutamanya pada tahun 1930-an dan 1940-an juga menunjukkan kes-kes pelacuran terselindung dan wanita Melayu bersekedudukan dengan lelaki dan askar Inggeris dan lelaki bangsa asing lain termasuklah di estet-estet di Johor semakin kerap berlaku.

Masalah yang sama muncul dalam rekod-rekod Pejabat Kadi Besar Johor dalam tempoh tersebut. Walaupun indeks rekod pejabat berkenaan banyak melaporkan kes-kes perceraian, tuntutan nafkah, aduan suami-isteri dan aduan kes penderaan/keganasan terhadap isteri, indeks tersebut juga menunjukkan Pejabat Kadi Besar menerima banyak aduan tentang kegiatan tidak bermoral wanita Melayu seperti melacur, menjadi pelayan rumah hiburan dan kedai makan, berkhawat, bersekedudukan termasuk dengan orang asing. Masalah moral ini paling kerap ditemui dalam indeks Pejabat Kadi Besar pada zaman selepas perang.

Pelacuran

Pelacuran seringkali dikaitkan sebagai suatu fenomena perbandaran. Pembangunan negeri Johor telah membawa kemunculan banyak pusat hiburan dan kedai-kedai makan khususnya di bandar-bandar besar seperti Johor Bahru, Batu Pahat dan Muar. Perkembangan ini secara tidak langsung telah membuka pelbagai peluang pekerjaan baharu kepada wanita Melayu termasuk kegiatan tidak bermoral seperti terlibat dalam pelacuran. Berdasarkan analisis ke atas rekod-rekod Pejabat Agama dan Pejabat Kadi Besar Johor, didapati tiga daerah atau kawasan yang menjadi tumpuan pelacur Melayu ialah Batu Pahat, Muar dan bandar Johor Bahru. Kesemua ini selari dengan perkembangan pesat yang dialami oleh ketiga-tiga daerah tersebut. Malek Munip, misalnya, melihat tempoh 1884 hingga 1920 sebagai tempoh pertumbuhan pesat

penduduk Melayu di daerah Muar sehingga menjadi daerah yang paling ramai penduduk di Johor dan juga Semenanjung Tanah Melayu. Sama ada kemasukan penduduk ini melibatkan imigrasi orang Melayu dari luar Tanah Melayu mahupun dari dalam Semenanjung sendiri, tarikan utama kemasukan penduduk Melayu ke Muar adalah aktiviti membuka tanah untuk pertanian dan perladangan khususnya getah.²⁰ Begitu juga Batu Pahat yang merupakan daerah ketiga dibuka di Johor dan mula menjadi sebuah bandar pada tahun 1894 turut menjadi tumpuan penghuni pelbagai kaum termasuk bangsa Jepun yang masuk mengusahakan tanaman getah dan lombong.²¹ Ketiga-tiga daerah utama di negeri Johor ini mengalami pertumbuhan pesat dari segi ekonomi dan keintelektualan sejak dekad pertama abad ke-20 yang seterusnya menyaksikan kewujudan pelbagai persatuan seperti persatuan guru, persatuan perniagaan, dan kelab sosial dan hiburan.²²

Pada zaman selepas perang pementasan hiburan semakin popular dalam kalangan orang Melayu di ketiga-tiga kawasan tersebut. Hal ini terbukti apabila permohonan mendapatkan lesen bagi mengadakan pementasan bangsawan dan ronggeng semakin meningkat. Menariknya, permohonan ini bukan sahaja dikemukakan oleh kumpulan penggiat seni tersebut malah juga oleh penduduk kampung sendiri. Pada 18 Oktober 1954, misalnya, penduduk Sungai Mati, Muar yang diwakili oleh Hj. A. Rahaman bin Hj. A. Rahim, menulis surat kepada Pegawai Daerah Muar untuk meminta pas kebenaran bermain ronggeng dan hiburan aneka ragam sebagai meraikan kemenangan Chua Song Lim yang telah menang dalam pilihanraya Majlis Mesyuarat Negeri Johor (Johor State Council).²³ Pada tahun yang sama juga kumpulan Joget Moden dari Pulau Pinang memohon lesen untuk membuat persembahan joget di New Paradise Park, Muar dan diluluskan. Kumpulan ini dianggotai oleh 16 orang penari wanita berbangsa Melayu dengan gadis yang paling muda dalam kumpulan ini berusia 16 tahun. Manakala kumpulan Dian Sandiwara yang membuat persembahan selama 21 hari di New Paradise Park, Muar, mempunyai 19 orang ahli (Melayu kesemuanya) termasuk lima orang wanita yang bertugas sebagai aktres, dan penari ronggeng. Anggota yang paling muda dalam kumpulan ini ialah seorang gadis berusia 14 tahun. Selain joget, New Paradise Park juga mengadakan pelbagai jenis permainan yang menyeronokkan untuk menarik perhatian pengunjung.²⁴

Kemunculan pelbagai bentuk hiburan di kawasan-kawasan utama di Johor ini menjadi tarikan kepada gadis-gadis Melayu untuk berhijrah ke bandar-bandar tersebut untuk mencari peluang pekerjaan. Namun tidak kurang pula yang terjerumus ke kancah pekerjaan yang tidak bermoral seperti pelacuran akibat kesempatan hidup di bandar. Di Batu Pahat, sebelum Perang Dunia Kedua, kegiatan pelacuran dikatakan berlaku di rumah-rumah kedai milik orang Jepun. Perniagaan Jepun di sekitar kawasan pelacuran sebenarnya bukanlah perkara baharu. Menurut Warren, di Singapura pada penghujung abad ke-19 dan awal abad ke-20, perniagaan kimono, kedai ubat, kedai

gambar, kedai bunga, dobi, kedai makan, kedai perabot, klinik dan klinik gigi milik orang Jepun dibina di sekitar kawasan pelacuran. Orang Jepun pada waktu itu sebenarnya belum cukup kuat untuk mara dan menakluki Asia Tenggara, lalu mereka membina kekuatan dari segi ekonomi terlebih dahulu dengan menggalakkan migrasi ke luar negara dan pelacuran untuk membina asas ekonomi mereka. Hanya selepas Perang Rusia-Jepun (1904-5) baharulah pengaruh dan ekonomi Jepun mula berkembang.²⁵

Perkembangan penanaman getah di Tanah Melayu pada awal abad ke-20 telah menarik minat orang Jepun untuk bergiat dalam ekonomi di Tanah Melayu. Johor, dalam hal ini, turut menjadi tumpuan utama pelaburan Jepun khususnya dalam penanaman getah dan kemudiannya perlombongan bijih besi.²⁶ Malah pemilikan tanah getah oleh orang Jepun amat ketara di Johor berbanding negeri-negeri Melayu yang lain.²⁷ Pada 1919, misalnya, jumlah keluasan estet getah milik orang Jepun di Johor ialah 96,449 ekar, paling tinggi berbanding negeri-negeri Melayu yang lain.²⁸ Walau bagaimanapun, dua tahun kemudian (1921), banci pertama tanaman getah menunjukkan estet-estet milik orang Cina berjumlah 20-25 % daripada jumlah keluasan estet di Tanah Melayu, dengan bakinya pula berada sepenuhnya di tangan pemilik Eropah.²⁹

Batu Pahat yang menjadi salah satu daerah tumpuan estet getah Jepun ternyata mempunyai banyak cabang perniagaan milik orang Jepun termasuklah pelacuran. Di Batu Pahat, hotel-hotel milik pengusaha Jepun menjadi sarang wanita Melayu melacurkan diri dan tuan punya hotel akan mengutip 40 % daripada pendapatan wanita tersebut. Bayaran yang dikenakan ke atas pelanggan untuk satu sesi ialah sekitar \$2.00. Hotel-hotel ini menyediakan bilik khas untuk kegiatan tersebut dan adakalanya pelacur-pelacur itu dibawa ke tempat lain oleh pelanggan mereka. Tuan punya hotel juga biasanya berjaya mengelakkan kegiatan mereka daripada dikesan oleh pihak berkuasa agama kerana mereka biasanya mengupah individu tertentu untuk memaklumkan jika ada mana-mana pihak berkuasa yang datang untuk menyiasat keadaan di hotel tersebut. Dalam hal ini, pelacur-pelacur akan dipindahkan ke tempat lain sehinggalah siasatan atau lawatan pihak berkuasa selesai. Paling membimbangkan ialah pelajar sekolah turut terlibat melanggangi pelacur-pelacur ini.³⁰

Seperti yang dilaporkan dalam *Warta Malaya* bertarikh 21 Disember 1938 terdapat 12 rumah/kedai milik orang Jepun di Batu Pahat yang menjalankan kegiatan pelacuran dengan mengambil wanita Melayu sebagai pelacur. Hal ini telah menimbulkan kebimbangan dalam kalangan penduduk setempat sehingga muncul seorang individu yang berusaha dan bertindak bersendirian untuk menghentikan aktiviti tidak bermoral tersebut. Hal ini pernah dilaporkan dalam *Warta Malaya* bertarikh 21 Disember 1938 yang menyiarkan berita tentang usaha seorang penduduk tempatan yang bernama Ismail bin Sulaiman untuk membentasi kegiatan pelacuran di bandar Batu Pahat. Berita tersebut turut menyebut bahawa persundalan wanita Melayu di bandar itu secara

beransur-ansur berkurangan setelah Ismail berusaha menasihatkan wanita Melayu yang terlibat supaya meninggalkan pekerjaan tersebut. Ismail juga dikatakan menemui dan berunding dengan tuan-tuan kedai berbangsa Jepun agar membenarkan wanita-wanita Melayu itu meninggalkan rumah-rumah pelacuran milik mereka.³¹

Sebagai respon kepada berita akhbar tersebut, sekumpulan 10 orang wanita Melayu dari Batu Pahat telah menulis surat kepada Yang Dipertua Pejabat Agama Johor untuk menyatakan kelegaan mereka kerana atas usaha Ismail, pelacur-pelacur Melayu itu sudah meninggalkan kegiatan tersebut. Hal ini, menurut kumpulan wanita tersebut, turut mengembalikan suami dan anak-anak lelaki mereka ke pangkuan keluarga. Kumpulan wanita tersebut mengadu bahawa kegiatan pelacuran di Batu Pahat selama ini telah menjerumuskan suami dan anak-anak mereka ke dalam kehidupan yang tidak terurus sehingga mengabaikan anak dan isteri malah adakalanya suami dan anak lelaki mereka tidak balik ke rumah sehingga seminggu kerana leka melanggni wanita-wanita pelacur di rumah kedai milik orang Jepun di bandar tersebut.³²

Di Johor Bahru pula, antara kawasan yang menjadi sarang pelacuran ialah kawasan kediaman Jalan Ngee Heng dan Jalan Ungku Puan berdasarkan kekerapan aduan penduduk dari kedua-dua kawasan tersebut.³³ Sesetengah daripada wanita Melayu yang bergiat di kawasan Jalan Ungku Puan turut dikesan datang dari Singapura.³⁴ Selain kelab, rumah tumpangan murah dan lorong-lorong sebagai tempat mencari pelanggan, rumah-rumah kosong juga menjadi sarang pelacuran wanita Melayu di bandar Johor Bahru. Satu aduan pernah dibuat oleh petugas operator telefon Pejabat Polis Johor Bahru kepada pihak berkuasa agama pada tahun 1956 tentang bilik-bilik kosong di berek kastam lama di bandar Johor Bahru yang telah dijadikan kelab pemuda dan sarang pelacur. Salah seorang wanita Melayu yang menghuni sebuah bilik di berek kastam lama itu menafikan tuduhan tersebut. Beliau yang tinggal di berek kastam lama itu bersama kakaknya yang bekerja sebagai pelayan di Singapura mengakui kakaknya kerap mengadakan perhimpunan sosial di kediaman mereka terutamanya pada malam minggu yang berkemungkinan telah disalah anggap oleh pengadu sebagai kegiatan pelacuran.³⁵ Agak malang, kes itu berakhir begitu mudah tanpa siasatan lanjut tentang kemungkinan perhimpunan sosial itu merupakan satu samaran untuk menutup kegiatan sebenar. Pelacuran terselindung menjadi salah satu sebab mengapa pelacuran dalam kalangan wanita Melayu sukar dikesan.

Pelacuran Terselindung

Pelacuran terselindung merupakan satu cara wanita Melayu melindungi perbuatan mereka daripada diketahui oleh orang ramai dan pihak berkuasa. Pusat tumpuan kegiatan ini adalah di rumah kedai atau hotel milik orang Jepun dan paling kerap dikesan di bandar-bandar besar seperti Johor Bahru, Muar dan

Batu Pahat. Selain berlegar di hotel, wanita-wanita Melayu ini berselindung di sebalik pekerjaan sebagai pelayan di kedai makan dan kedai kopi. Namun, oleh kerana bentuk kegiatannya yang tersembunyi dan berselindung di sebalik pekerjaan lain, maka kegiatan tersebut sukar dikesan oleh pihak berkuasa. Laporan tentang kes-kes pelacuran terselindung khususnya pelayan kedai kopi kerap muncul dalam fail Pejabat Agama selepas berakhirnya Perang Dunia Kedua. Antara kes yang mendapat perhatian pihak berkuasa agama dan pejabat kebajikan sosial negeri Johor ialah kes Ara binti Simban, gadis bawah umur (berusia 16 tahun) yang berasal dari Segamat yang bekerja sebagai pelayan di sebuah cafe di Johor Bahru dengan gaji \$68.00 sebulan. Ara juga menderita penyakit pelamin selepas sebulan bekerja dan dihantar oleh seorang sarjan Eropah untuk mendapatkan rawatan di hospital pada Disember 1949.

Kes Ara binti Simban ini kemudiannya dirujuk kepada Pejabat Kebajikan Sosial negeri Johor. Berdasarkan laporan Enid Fernandes, Pegawai Kebajikan Sosial, gadis ini kehilangan tempat bergantung ekoran kematian kedua ibubapanya dan telah menyatakan hasrat untuk pulang ke tempat kerjanya selepas pulih daripada penyakit. Hal ini telah dilaporkan kepada Pejabat Agama yang kemudiannya bertindak menghantar seorang Pelawat Wanita ke Hospital untuk menasihati gadis tersebut agar memulakan hidup baharu dan meninggalkan pekerjaan yang tidak bermoral. Pejabat Agama juga mencadangkan kepada Pegawai Kebajikan Sosial agar menempatkan gadis tersebut di Rumah Kebajikan. Namun cadangan ini ditolak oleh Fernandes dengan alasan jabatan tersebut tidak dibenarkan mengambil gadis-gadis yang terlibat dalam kegiatan tidak bermoral dan berpenyakit kelamin menginap di Rumah Kebajikan yang mana anak-anak yatim dan kanak-kanak cacat penglihatan merupakan penghuninya. Fernandes sebaliknya mencadangkan Pelawat Wanita ke Hospital mencari perkerjaan baharu untuk gadis-gadis ini bagi mengelakkan mereka kembali menjadi pelayan.³⁶

Pelacuran terselindung amat berleluasa semasa pendudukan Jepun dan juga semasa Pentadbiran Tentera British (selepas ini disebut BMA). T. N. Harper menyifatkan tahun-tahun selepas perang sebagai '*unprecedented entertainment boom*' di bandar-bandar di seluruh Tanah Melayu.³⁷ Perkembangan ini membuka peluang kepada gadis-gadis pelbagai bangsa termasuk Melayu menjadi pelayan di bar, kedai kopi, kedai makan dan penari kabaret di bandar-bandar utama. Cara beroperasi pelayan kedai kopi dan kedai makan ini sering dilaporkan oleh orang awam kepada pihak berkuasa agama Islam di negeri Johor. Contohnya, pada 20 September 1948 seorang pemerhati melaporkan kepada Pejabat Kadi Besar Johor bahawa walaupun kedai makan dan kedai kopi di bandar Johor Bahru ditutup pada jam 12.30 malam namun gadis-gadis ini tidak terus balik ke rumah. Mereka sebaliknya menaiki jip askar-askar (BMA) kulit putih yang ditempatkan di bandar-bandar utama untuk menjaga keamanan bagi melakukan maksiat.³⁸

Bersekedudukan

Selain pelacuran dan pelacuran terselindung, laporan tentang kes bersekedudukan dalam kalangan wanita Melayu telah muncul dalam rekod-rekod Pejabat Agama Johor sejak awal abad ke-20 lagi namun seperti juga pelacuran dan pelacuran terselindung, masalah ini menjadi lebih ketara selepas tamatnya perang. Selain bersekedudukan dengan lelaki Islam, tahun-tahun selepas perang memperlihatkan kerap berlaku kes wanita Melayu bersekedudukan dengan lelaki bukan Islam termasuk bangsa Eropah. Hal ini kerap kali berlaku di estet-estet di Johor. Sebagaimana hujah J. G. Butcher, perihal perempuan simpanan lebih kerap berlaku di kawasan luar bandar dan mula dikesan selepas pertumbuhan pesat industri getah pada 1900 yang membawa masuk sekumpulan besar anak muda yang belum berkahwin untuk tinggal di estet-estet yang jauh dari bandar. Penglibatan ini juga kerana mereka tidak membawa anak isteri untuk tinggal bersama di estet. Perempuan simpanan ini terdiri daripada pelbagai bangsa termasuklah wanita Melayu yang akan tinggal bersama-sama dengan lelaki Eropah di estet-estet ini untuk suatu tempoh masa yang disukai oleh peladang Eropah tersebut.³⁹ Wanita-wanita Melayu ini masuk ke estet untuk bekerja sebagai pelayan, tukang masak dan amah di rumah-rumah pengurus dan pegawai-pegawai estet berbangsa Inggeris namun akhirnya juga melayani nafsu bos mereka.⁴⁰ Mereka datang dari pelbagai negeri di Tanah Melayu dan telah terlibat dalam pekerjaan tidak bermoral di tempat-tempat lain sebelum dibawa masuk ke estet-estet. Namun kes-kes bersekedudukan di estet juga turut melibatkan buruh-buruh biasa. Hal ini agak ketara mulai 1948 apabila kerajaan Johor bersetuju mengadakan skim merekrut orang Melayu termasuk kaum wanita untuk bekerja di estet-estet.⁴¹

Agak menarik, terdapat juga kes-kes bersekedudukan yang melibatkan wanita yang telah berkahwin dan mempunyai anak. Berdasarkan penelitian terhadap dokumen Pejabat Kadi Besar dan Pejabat Agama, kes-kes seperti ini biasanya berlaku dalam kalangan wanita yang menjalani kehidupan perit untuk menanggung keluarga disebabkan suami jatuh sakit atau ditinggal suami (oleh sebab kematian atau perceraian).⁴² Kes-kes bersekedudukan ini juga melibatkan pekerja biasa dan untuk tempoh yang lama sehingga membawa kehamilan dan melahirkan anak luar nikah. Misalnya, kes yang dilaporkan kepada Pejabat Kadi Segamat pada bulan Jun 1953 yang melibatkan seorang wanita Islam bersekedudukan dengan seorang lelaki Cina sehingga melahirkan enam orang anak.⁴³

Kebanyakan kes bersekedudukan ini dilaporkan oleh masyarakat sekeliling dan pekerja estet yang beragama Islam yang melihat perlakuan tersebut mencemar kesucian agama dan maruah orang Islam. Laporan dibuat setelah pemantauan berterusan dilakukan ke atas pasangan tersebut oleh pekerja-pekerja estet. Sebagai contoh, pada 23 Ogos 1956 pekerja-pekerja Ulu Tiram Rubber Estate yang kebanyakannya beragama Islam telah melaporkan

kes bersekedudukan seorang wanita Melayu bernama Siti yang bekerja sebagai buruh di estet tersebut setelah membuat pemantauan terhadap perilaku pasangan tersebut selama enam bulan. Laporan itu dibuat setelah pekerja-pekerja tersebut tidak mempunyai jalan penyelesaian lain kerana individu yang terlibat adalah ketua mereka sendiri.⁴⁴

Jihad Menentang Gejala Sosial Dalam Kalangan Wanita Melayu

Sebagai sebuah negeri yang telah melalui proses pemodenan sejak 1860-an lagi, kerajaan dan khususnya pihak berkuasa agama negeri Johor sedar gejala sosial yang berlaku dalam kalangan wanita Melayu boleh menjejaskan bukan sahaja nama baik masyarakat Melayu dan agama Islam bahkan juga nama baik pemerintah dan kerajaan jika tidak ditangani dengan sebaik mungkin. Kerajaan Johor amat peka dengan implikasi sosial yang boleh dicetuskan oleh aktiviti tidak bermoral seperti pelacuran malah undang-undang yang berkaitan hal ini telahpun diperkenalkan di negeri itu sejak awal abad ke-20 lagi. *Undang-Undang Kawalan Perempuan-perempuan dan Perempuan Muda bagi tahun 1914* diwartakan dalam Warta Kerajaan Johor 1914 khas untuk wanita Cina. Namun disebabkan penglibatan wanita Melayu dalam aktiviti tidak bermoral juga semakin ketara maka pada 1919 kerajaan Johor telah mengazetkan enakmen berjudul "*The Offences by Muhammadans Enactment, 1919.*" Enakmen ini membolehkan wanita Islam yang terlibat dalam pekerjaan yang tidak bermoral seperti melacur, bersekedudukan, berkhawat dan sumbang mahram dijatuhkan hukuman menurut enakmen tersebut.⁴⁵

Langkah membendung melalui pengenalan undang-undang oleh kerajaan negeri Johor ini, walau bagaimanapun, kurang berkesan malah Abu Talib menghujahkan penglibatan wanita Melayu dalam gejala sosial masih kelihatan di saat negeri Johor berada dalam keadaan genting sewaktu pendudukan Jepun. Abu Talib, dalam hal ini, merumuskan bahawa kadar perceraian yang tinggi di Johor semasa pendudukan Jepun adalah disebabkan situasi sosial pada waktu itu. Wanita semasa pendudukan Jepun dikatakan menikmati kebebasan sebagaimana kaum lelaki kerana mereka perlu mencari pekerjaan untuk menyara diri dan keluarga. Keadaan ini digalakkan lagi dengan pertumbuhan banyak pusat hiburan di bandar-bandar besar seperti Johor Bahru dan Muar atas galakan pegawai-pegawai Jepun sendiri. Di kedua-dua kawasan ini kehadiran tentera Jepun amat dirasai.

Walaupun secara umumnya pihak pegawai agama di negeri Johor semasa pendudukan Jepun dilihat kurang bersungguh-sungguh menangani isu perceraian ini, namun terdapat juga kadi yang mengambil serius tentang hal perceraian dan gejala sosial yang melanda wanita Melayu pada waktu itu. Pada tahun 1942, misalnya, Kadi Batu Pahat telah menyarankan kepada pihak kerajaan agar polis diberi kuasa untuk menangkap wanita beragama Islam yang melakukan kesalahan tidak bermoral dengan pasangan bukan

Islam. Pada tahun berikutnya, kadi yang sama turut menyarankan guru-guru agama wanita dihantar ke kampung-kampung di Batu Pahat untuk mengajar tentang pelajaran asas fardu ain kepada kaum wanita.⁴⁶ Beliau melihat langkah tersebut perlu diambil segera oleh pihak Pejabat Agama Johor kerana daripada pemerhatiannya beliau mendapati wanita-wanita Melayu pada ketika itu semakin bebas. Kadi Batu Pahat juga mencadangkan guru-guru ini diambil daripada murid-murid perempuan yang lulus peperiksaan Darjah Lima dan diberikan elaun.⁴⁷

Kesungguhan Kadi Batu Pahat dalam menangani permasalahan moral wanita Melayu ini kemudiannya menjadi ikutan kadi-kadi daerah lain. Hal ini terbukti melalui penyata perbelanjaan guru agama perempuan bagi daerah-daerah tersebut yang terkandung dalam laporan Pejabat Agama Johor. Sebagai contoh, pada tahun 1944 daerah Kluang telah melantik dan menghantar guru-guru perempuan ini ke segenap kampung untuk mengajar hal ehwal agama kepada kaum wanita. Fokus pengajaran adalah kepada hal-hal asas fardu ain seperti cara bersolat, membaca al-Quran dan tajwid selain sirah, dan nasihat tentang agama. Jumlah pengajaran sebanyak satu atau dua kali seminggu itu dihadiri oleh wanita dan kanak-kanak dengan purata kedatangan bagi setiap sesi adalah antara 21 hingga 40 orang.⁴⁸ Pengajaran agama ini dijalankan di pelbagai tempat seperti surau, masjid, berek polis, atau di rumah individu tertentu.

Setelah pendudukan Jepun berakhir, fail-fail Pejabat Agama dan Kadi Besar Johor menunjukkan berlaku penglibatan meluas orang awam termasuk kaum wanita sendiri dalam menangani permasalahan sosial yang melibatkan wanita Melayu di negeri itu. Adakalanya oleh kerana aduan penduduk kepada Pejabat Agama Johor tidak mendapat perhatian, usaha lain dicari termasuklah menghantar surat kepada pihak yang mempunyai kuasa dan pengaruh politik ke atas orang Melayu. Sebagai contoh, penyewa-penyewa di rumah No. 70, Jalan Trus, Johor Bahru telah menghantar sepucuk surat kepada Cik Putih bt Ibrahim Rashid, Setiausaha Perkara-perkara Kaum Ibu dan Kebajikan Am UMNO bertarikh 25 November 1947 setelah laporan kepada Pejabat Agama Johor dan juga kepada pihak polis tidak mendapat perhatian. Aduan ini adalah tentang seorang penyewa wanita Melayu bernama Mon yang telah bersekedudukan secara terang-terangan dengan seorang berbangsa Inggeris dengan pengetahuan kedua ibu bapanya. Bagi penyewa-penyewa rumah tersebut, kelakuan itu menjatuhkan maruah sebagai wanita dan orang Islam. Cik Putih kemudiannya membawa surat tersebut ke pengetahuan Yang Dipertua Pejabat Agama Johor supaya diambil tindakan segera.⁴⁹

Satu lagi kes menarik ialah usaha Pemeriksa Hal-hal Agama Johor bersama-sama Jamaliah binti Abdul Hamid yang merupakan Pelawat Perempuan di Hospital Johor Bahru untuk menyasiat kehidupan pelayan-pelayan kedai makan di Johor bagi memastikan mereka bebas daripada kegiatan yang tidak bermoral. Dalam laporannya pada tahun 1948, Pemeriksa

Hal-hal Agama Johor memberi butiran lawatan beliau dan Jamaliah ke kedai-kedai makan yang terletak di Jalan Campbell, Johor Bahru. Di salah satu kedai makan tersebut ditemui seorang wanita Melayu berusia 18 tahun yang telah bersuami namun meninggalkan suami dan kampung halaman untuk mencari rezeki sebagai pelayan di kedai makan. Bagi mengelakkan wanita ini terjerumus ke dalam aktiviti yang tidak bermoral, Pemeriksa Hal-hal Agama telah memaklumkan hal tersebut kepada Yang Dipertua Agama Negeri Johor yang kemudiannya mengarahkan beliau dan Jamilah untuk menghantar wanita itu pulang ke pangkuan keluarganya di Kong Kong.⁵⁰

Perihal kurangnya kerjasama antara Pejabat Agama dan pihak polis Johor dalam menangani gejala sosial yang melibatkan wanita Melayu di negeri itu bukan sahaja mendapat keluhan daripada orang awam malah juga akhbar-akhbar semasa pada waktu itu. Akhbar *Utusan Melayu*, misalnya, telah mengkritik Pejabat Agama dan polis Johor kerana tidak menggunakan peruntukan *Mohammedan Law* (fasal 47 no. 4) yang memperuntukkan seseorang perempuan yang membuat pekerjaan jahat dan bersekedudukan sebenarnya boleh dijatuhkan hukuman.⁵¹ Berikutan teguran daripada pelbagai pihak, tahun-tahun selepas 1948 menyaksikan kes-kes pelacuran dan bersekedudukan mula didakwa mengikut peruntukan tersebut.⁵² Malah kritikan yang kerap dilemparkan terhadap kelembapan pihak berkuasa agama dalam menangani isu-isu keruntuhan moral wanita Melayu telah menyebabkan Pejabat Agama Johor semakin serius menangani isu tersebut. Hal ini jelas kelihatan dalam masa-masa selepas perang yakni di saat negara baharu pulih daripada perang dan kembali berdepan dengan gelombang pemodenan. Pertunjukan hiburan dan wayang gambar semakin meningkat di negeri itu menyebabkan lebih banyak gejala sosial muncul termasuk yang melibatkan moral wanita Melayu⁵³ Gaya berpakaian semakin moden dan wanita Melayu juga dikatakan semakin berani terlibat dalam pekerjaan yang berkaitan hiburan namun sering terjerumus ke dalam kancah aktiviti yang tidak bermoral seperti pelacuran.⁵⁴ Kesemua ini memberi cabaran yang besar kepada kerajaan negeri khususnya jabatan-jabatan yang terlibat dalam hal ehwal agama.

Berdasarkan situasi tersebut, isu yang berkaitan penglibatan wanita Melayu dalam kegiatan yang tidak bermoral kerap dibincangkan dalam pertemuan kadi-kadi negeri Johor pada zaman selepas perang. Contohnya, pada 6 Oktober 1948, beberapa syor telah dikemukakan dalam mesyuarat kadi-kadi Johor untuk mengatasi masalah tersebut. Antaranya, menggunakan perkhidmatan seorang pengajar agama perempuan untuk menjalankan tugas memberi nasihat kepada wanita Melayu yang bekerja sebagai pelayan di kedai-kedai makan, dan wanita yang sering berkeliaran di jalan-jalan serta berkumpul di tempat-tempat yang tersembunyi. Sehubungan dengan itu mesyuarat tersebut mencadangkan diselidiki tempat-tempat yang menjadi tumpuan kegiatan tidak bermoral ini bagi membolehkan pengajar agama wanita dihantar untuk menasihati wanita-wanita yang terlibat dalam kegiatan

seumpama itu. Mesyuarat tersebut juga mencadangkan bentuk bantuan yang perlu dihulurkan kepada wanita-wanita tersebut agar mereka meninggalkan pekerjaan yang boleh menjerumuskan mereka ke dalam persundalan dan kembali ke kampung masing-masing. Mesyuarat juga memutuskan laporan akan dihantar oleh Pemeriksa Hal-hal Agama kepada Yang Dipertua Jabatan Agama pada setiap hujung bulan bagi menerangkan langkah-langkah yang telah diambil bagi membendung kegiatan tidak bermoral yang melibatkan wanita Melayu di negeri itu.⁵⁵

Ternyata kritikan daripada akhbar dan masyarakat Melayu di negeri itu telah membawa perubahan penting dari segi tindakan pihak berkuasa agama untuk menangani gejala sosial yang melibatkan wanita Melayu. Malah dekad selepas perang menyaksikan suatu gerakan secara besar-besaran atau disebut dalam laporan Setiausaha Kerajaan Johor sebagai suatu 'jihad' (*crusade*) menghapuskan pelacuran dalam kalangan wanita Melayu. Hal ini bukan sahaja membabitkan institusi agama malah juga Pejabat Kebajikan Sosial, pihak polis, badan politik, akhbar, dan orang perseorangan termasuk kaum wanita sendiri. Kempen ini merupakan sambungan daripada usaha-usaha yang telah dijalankan pada zaman sebelum perang namun kelihatan lebih tersusun dan melibatkan kerjasama pelbagai pihak selepas tamatnya perang.

Walau bagaimanapun, satu isu yang masih berlarutan sehingga 1950-an ialah dari segi had kuasa pegawai agama untuk memasuki rumah pelacuran dan menahan pelacur-pelacur Melayu ini kerana ianya membabitkan bidang kuasa pihak polis. Perihal had kuasa dan isu tiada kerjasama daripada pihak polis dalam menangkap pelacur-pelacur ini meskipun ada peruntukan di bawah Undang-undang Kesalahan orang-orang Islam bilangan 25/19 telah dibangkitkan oleh Yang Dipertua Pejabat Agama Johor kepada Pesuruhjaya Polis apabila merujuk kepada kes-kes pelacuran dan pelacuran terselindung yang berleluasa di Muar. Beliau mendakwa kadi Muar tidak dapat melaksanakan pendakwaan kerana pihak polis tidak memberi kerjasama untuk menangkap mereka yang terlibat.⁵⁶ Walau bagaimanapun perbincangan yang kerap diadakan di antara kedua-dua pihak ini akhirnya membolehkan satu kerjasama antara Pejabat Agama dan pihak polis diwujudkan pada 1956. Melalui kerjasama ini Inspektor Hal Ehwal Agama dibenarkan turut serta dalam setiap operasi membanteras pelacuran yang dilancarkan oleh pihak polis.⁵⁷

Dalam usaha pembanteras tersebut, pihak polis telah memberi amaran kepada majikan-majikan yang mengambil wanita Melayu bekerja di bar agar tidak menyalahgunakan lesen mereka. Bagi bar yang menyalahgunakan premis mereka untuk tujuan hiburan dan joget, pihak polis mencadangkan agar lesen mereka ditarik balik. Bagi membantu wanita Melayu yang kehilangan kerja setelah lesen operasi bar tersebut ditarik balik, pihak polis menyarankan Pejabat Agama dan Pejabat Kebajikan Sosial mencari pekerjaan yang sesuai bagi wanita Melayu tersebut untuk meneruskan kehidupan mereka.⁵⁸

Bagi memastikan gerakan pembanterasannya berjalan lancar, pihak kerajaan negeri khususnya melalui Pejabat Agama dan Pejabat Kebajikan Sosial sentiasa berikhtiar untuk memutuskan pekerjaan tidak bermoral tersebut daripada kehidupan wanita Melayu termasuk mereka yang sedang menunggu perbicaraan di mahkamah. Wanita Melayu yang terbabit dalam kegiatan yang tidak bermoral dan yang mengalami masalah rumahtangga, misalnya, dijaga kebajikan mereka sementara menanti perbicaraan di mahkamah. Dalam hal ini rumah tumpangan sementara disediakan di Jalan Abdul Rahman Andak, Johor Bahru bagi wanita-wanita Melayu yang sedang menanti perbicaraan di mahkamah syariah.⁵⁹ Hal ini bagi mengurangkan perbelanjaan wanita yang terlibat dalam kes mahkamah dan dapat mengelakkan mereka daripada diganggu oleh pihak-pihak yang menjadi lawan mereka di mahkamah termasuk oleh tuan punya rumah pelacuran.

Aspek kebajikan dan perlindungan bagi wanita yang terlibat dalam kegiatan tidak bermoral ini juga sentiasa mendapat perhatian Pejabat Kebajikan Sosial. Hal ini dapat dilihat daripada tindakan dan cadangan yang dibuat oleh jabatan tersebut kepada kerajaan negeri. Enid Fernandes, salah seorang pegawai Kebajikan Sosial yang terlibat dalam kempen tersebut, misalnya telah mencadangkan kepada kerajaan negeri agar membuat satu kaji selidik tentang masalah pelacuran di Johor untuk mengkaji bagaimana wanita-wanita ini (terdiri daripada pelbagai bangsa) mula terlibat dalam kegiatan seumpama itu dan status mereka (janda atau berkahwin). Fernandes juga memaklumkan bahawa di pihak Pejabat Kebajikan Sosial, usaha sedang dibuat untuk menutup rumah-rumah pelacuran yang terdapat di Batu Pahat, melaporkan kes pelacuran kepada pihak berkuasa agama, menjaga gadis-gadis yang menginap di rumah kebajikan negeri Johor dan memberi perlindungan kepada ibu-ibu yang tidak berkahwin ("*unmarried mothers*").⁶⁰ Malah pada 28 Disember 1949, Enid Fernandes telah menghantar surat kepada Yang Dipertua Pejabat Agama Johor memohon agar jabatan tersebut mengambil tindakan serius untuk mempermudah urusan perceraian di negeri itu bagi mengelakkan ibu-ibu muda menanggung penderitaan setelah ditinggalkan oleh suami kerana hal ini boleh menjerumuskan mereka ke dalam kancang kegiatan yang tidak bermoral.⁶¹

Selain perkara di atas, satu lagi isu yang membimbangkan pihak kerajaan ialah peningkatan penyakit kelamin sekiranya keterlibatan wanita Melayu dalam aktiviti tidak bermoral ini tidak ditangani secepat mungkin. Hal ini akhirnya mendorong pertemuan sekumpulan besar pegawai-pegawai yang terlibat dalam menangani gejala sosial ini pada 29 Ogos 1948 yang melibatkan Setiausaha Rendah Kerajaan, Yang Dipertua Hal Ehwal Agama, Pegawai Majlis Perbandaran (*Town Board*), Pengarah Kesihatan, Pegawai Kebajikan Masyarakat, dan Timbalan Pesuruhjaya Buruh. Salah satu perkara yang dibincangkan dalam mesyuarat tersebut ialah peningkatan kes penyakit kelamin akibat pelacuran. Pelbagai cadangan telah dikemukakan dalam

mesyuarat tersebut. Pihak polis, walau bagaimanapun, berpendapat adalah tidak sesuai bagi pasukan itu memikul tanggungjawab tambahan dalam soal menangani isu pelacuran ini kerana banyak hal keselamatan dan jenayah lain yang perlu ditangani oleh pasukan tersebut. Secara umumnya, jawatan kuasa tersebut bersetuju bahawa isu pelacuran dan gejala sosial buruk yang lain perlu ditangani dari sudut sosial dengan lebih banyak lawatan dilakukan oleh pihak Jabatan Kebajikan Masyarakat.⁶²

Di pihak Pejabat Agama pula, tumpuan utama institusi tersebut sebagai sebahagian daripada jihad menentang pelacuran dan gejala sosial buruk dalam kalangan wanita Melayu adalah dengan memperbanyakkan pengambilan wanita-wanita yang berkelayakan untuk memberi nasihat dan mengajar agama kepada golongan pelacur. Antara resolusi yang dipersetujui dalam mesyuarat jawatankuasa yang dibentuk pada 1948 untuk menyiasat kes pelayan wanita beragama Islam adalah seperti berikut:

1. Semua pelayan, tanpa mengira bangsa, mesti diperiksa dengan teliti oleh seorang doktor kerajaan sebelum mereka diambil bekerja;
2. Pengusaha restoran, kafe, kedai kopi dan lain-lain hanya boleh menggaji wanita Islam yang memiliki sijil kesihatan yang disahkan oleh doktor dan sijil dari Pejabat Agama. Pejabat Agama akan memeriksa setiap pelayan ini untuk memastikan bahawa mereka benar-benar memerlukan pekerjaan tersebut sebelum sijil dikeluarkan.
3. Setiap pelayan wanita beragama Islam mesti menghadiri ceramah agama yang ditaja oleh Pejabat Agama apabila diminta berbuat demikian. Tempat dan masa akan dimaklumkan kepada pengusaha restoran, kafe, kedai kopi dan lain-lain.
4. Bagi tujuan mengelakkan wanita Islam bekerja sebagai pelayan, Jabatan Kesihatan harus memaklumkan kepada Pejabat Agama tentang kerja kosong sebagai jururawat, bidan, amah dan sebagainya yang difikirkan boleh diisi oleh wanita-wanita tersebut.
5. Majlis Perbandaran perlu menyimpan satu pendaftaran nama semua wanita Islam yang bekerja sebagai pelayan beserta gambar mereka.⁶³

Manakala dalam perjumpaan semua Kadi di seluruh negeri Johor pada 26 November 1951, cadangan dibuat agar wanita Melayu yang menjadi pelayan di kedai kopi dan kedai makan dibantu dengan menggunakan wang zakat untuk membeli harta kekal seperti rumah dan kebun. Melalui cara ini, rumah tersebut boleh dijadikan tempat latihan menjahit dan wanita ini juga boleh

bekerja di kebun-kebun.⁶⁴ Agak menarik, kes-kes bersekedudukan dilaporkan semakin berkurangan pada penghujung 1950-an disebabkan usaha berterusan yang dijalankan oleh Pejabat Agama seperti mengadakan kelas dewasa dan syarahan agama, menjatuhkan hukuman ke atas mereka yang didapati bersalah dan sesetengahnya dikahwinkan dengan pasangan mereka.

Seperti yang diulas sebelum ini, jihad bagi menentang gejala sosial wanita Melayu di negeri Johor khususnya pelacuran bukan sahaja melibatkan agensi kerajaan malah memperlihatkan penglibatan aktif persatuan dan pertubuhan politik Melayu serta orang awam termasuk kaum wanita sendiri. Bagi tujuan pembenterasan jangka panjang, setiap daerah juga tampil memberi cadangan kepada pihak berkuasa agama di negeri Johor. Misalnya, 31 Oktober 1949, Setiausaha Pertubuhan Kebajikan Melayu Kluang telah menulis surat kepada Kadi Besar Johor memohon agar membenarkan wanita Melayu di Kluang menunaikan sembahyang jumaat bersama-sama kaum lelaki di Masjid Jamek Kluang. Surat ini juga mengesyorkan syarahan khas diberikan kepada wanita Melayu di Kluang selepas selesai solat jumaat.⁶⁵ Cadangan pertubuhan ini boleh dilihat sebagai satu usaha untuk mengawal masalah sosial yang sering melanda wanita Melayu di negeri itu terutama selepas berakhirnya perang.

Surat daripada Setiausaha Cawangan Perempuan UMNO Johor Bahru bertarikh 18 April 1953 membayangkan kaum wanita sendiri tidak berpeluk tubuh melihat masalah keruntuhan moral dalam kalangan kaum sejenis mereka. Hasil pemerhatian dan laporan yang diterima dari masa ke semasa, pertubuhan politik wanita ini telah bermesyuarat dan mengemukakan cadangan agar Pejabat Agama memberi amaran kepada tuan punya kedai makan yang mengambil wanita Islam bekerja di kedai mereka supaya menasihati wanita-wanita tersebut agar menjaga adab sopan semasa bekerja. Pertubuhan tersebut juga turut mencadangkan tuanpunya kedai menyediakan uniform khas yang kemas dan tidak menjolok mata kepada pelayan kedai mereka.⁶⁶ Walaupun tidak dapat dipastikan sejauhmana cadangan ini diterima dan dilaksanakan kerana tidak ada rekod lanjut tentang hal ini, namun usaha tersebut menunjukkan kaum wanita turut mengambil berat tentang masalah sosial yang melanda wanita Melayu di negeri itu yang dilihat menjatuhkan maruah agama Islam dan wanita sendiri.

Selain cadangan-cadangan yang dikemukakan melalui pertubuhan politik, muncul beberapa orang wanita Melayu di negeri itu yang mengambil inisiatif sendiri untuk membantu kerajaan menghapuskan kegiatan pelacuran dan aktiviti tidak bermoral yang lain yang melibatkan wanita Melayu. Sebagai contoh, semasa BMA yang menyaksikan pelacuran terselindung berleluasa, sekumpulan wanita Melayu telah mengambil inisiatif menemubual beberapa orang pelacur Melayu dengan harapan dapat memujuk dan menyedarkan pelacur-pelacur ini agar mengubah cara kehidupan mereka. Kebanyakan pelacur yang ditemubual itu menganggap melacur merupakan satu-satunya pekerjaan yang mereka boleh lakukan kerana tidak mempunyai pendidikan

namun menyatakan kesediaan untuk meninggalkan pekerjaan tersebut sekiranya pihak kerajaan dapat menyediakan pekerjaan lain untuk mereka.

Penutup

Berdasarkan perbincangan di atas, gejala sosial yang melibatkan wanita Melayu seperti pelacuran dan bersekedudukan tidak pernah di pandang ringan oleh pihak berkuasa negeri Johor dan masyarakat Melayu di negeri itu. Masalah ini bukanlah masalah yang muncul pada zaman perang sebaliknya telahpun kelihatan sejak sebelum meletusnya Perang Dunia Kedua. Meskipun tidak dinafikan perang yang mengakibatkan kesusahan hidup dan perceraian menjadi salah satu sebab yang menyumbang kepada penglibatan wanita dalam pelacuran dan bersekedudukan, pemodenan dan pembangunan Johor juga turut membuka ruang kepada kemunculan gejala tersebut. Kegiatan pelacuran dan bersekedudukan yang semakin ketara selepas tamatnya pendudukan Jepun telah menyebabkan semua agensi kerajaan di negeri itu bersatu tenaga untuk membenters kegiatan tersebut. Gerakan yang disebut '*Crusade against prostitution*' pada tahun 1948 itu telah menyelesaikan banyak kekeliruan tentang bidang tugas dan membentuk satu pasukan yang gigih di pihak agensi kerajaan untuk menyelesaikan isu tersebut. Menariknya, usaha ini turut disertai oleh persatuan dan pertubuhan politik wanita dan orang awam termasuk kaum wanita sendiri. Meskipun tidak ada angka yang tepat untuk mengukur kejayaan gerakan ini namun berdasarkan penelitian ke atas indeks fail Pejabat Agama Johor dan Pejabat Kadi Besar Johor, kes-kes pelacuran termasuk pelacuran terselindung dan bersekedudukan semakin berkurangan dalam indeks-indeks tersebut pada penghujung 1950-an.

Nota Akhir

1. Lihat, J. F. Warren 1993, *Ah Ku and Karayuki-San: Prostitution in Singapore 1870- 1940*, Singapore: Oxford University Press; Lai Ah Eng 1986, *Peasants, Proletarians and Prostitutes: A Preliminary Investigation into the Work of Chinese Women in Colonial Malaya*, Singapore, Institute of Southeast Asian Studies.
2. Haryati Hasan 2006, "Hubungan Pelacuran-Penghijrahan : "Tarikan" atau "Tolakan", *Jebat*, 33, hlm. 73-95; Haryati Hasan 2004, *Wanita Kelantan dan Pelacuran: Satu Kajian Kes di Kota Bharu, 1950an-1970an*, Tesis Ph.D, Universiti Kebangsaan Malaysia, 2004; Haryati Hasan 1998, *Pelacuran di kalangan Wanita Melayu Kelantan dari 1900 sehingga 1941*, Tesis MA, Universiti Malaya.
3. Abu Talib Ahmad 1998, "Marriage and divorce in Johore among the Malay-Muslims during the Japanese Occupation, 1942-45," *JMBRAS*, 71 (2), hlm. 63-90.

4. T. N. Harper 1999, *The End of Empire and the Making of Malaya*, Cambridge: Cambridge University Press, hlm. 20. Isu pembaratan dalam institusi pentadbiran Johor ini telah mencetuskan pelbagai kritikan di kalangan pegawai British sendiri terhadap Sultan Abu Bakar (mm. 1862-1895) yang dilihat membazirkan perbendaharaan Johor melalui lawatan demi lawatan sejak 1866 sehingga kemangkatan baginda pada 1895 di London. Walau bagaimanapun, bagi rakyat Johor, lawatan ini disifatkan sebagai sebahagian daripada usaha pemerintah untuk mendapatkan pengiktirafan antarabangsa yang sebenarnya penting untuk kedaulatan Johor. Untuk tinjauan lanjut, lihat, A. Rahman Tang Abdullah 2011, "Sultan Abu Bakar's foreign guests and travels abroad, 1860s-1895: Fact and fiction on early Malay historical accounts", *JMBRAS*, 84(1), hlm. 1-22.
5. Abu Talib Ahmad 2003, *The Malay Muslims, Islam and the Rising Sun: 1941-45*, Selangor: MBRAS, Monograph No. 34, hlm. 159.
6. *J/KAD Kadhi Besar Johor 52/54 Perceraian di antara suami isteri di sisi orang-orang Islam*.
7. T. N. Harper 1999, *The End of Empire and the Making of Malaya*, Cambridge: Cambridge University Press, hlm. 29.
8. Alys Eve Weinbaum et.al. 2008, "The modern girls as heuristic device: Collaboration, connective comparison, multidirectional citation". In Alys Eve Weinbaum et.al, *The Modern Girl around the World: Consumption, Modernity, and Globalization*, Durham and London: Duke University Press, hlm. 1-3.
9. Lihat, Benedict Anderson 1991, *The Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, London: Verso, hlm. 36. Kapitalisme percetakan, menurut Anderson, 'made it possible for rapidly growing numbers of people to think about themselves, and to relate themselves to others, in profoundly new ways.'
10. *Bulan Melayu* menjadi lidah rasmi Persekutuan Perempuan Melayu Johor.
11. Untuk tinjauan lanjut, lihat Mahani Musa 2010, "The 'woman question' in Malayan periodicals, 1920-1945", *Indonesia and the Malay world*, 38(3), hlm. 247-271. Keseimbangan ini sangat jelas kelihatan dalam slogan 'moden dididik, agama dibela' yang digunakan dalam kebanyakan tulisan Ibu Zain bukan sahaja dalam *Bulan Melayu* malah juga dalam akhbar dan majalah sebelum perang.
12. *J/UG 7 Pejabat Ugama Johor 240/39 Minta fatwa masalah perempuan bertukang rambut, membebaskan perempuan dan lain-lain*.
13. *J/UG 7 Pejabat Ugama Johor 115/51 Kanak-kanak perempuan Melayu bersekolah Inggeris memakai gaun*.
14. Rahimah Abdul Aziz 1997, *Pembaratan Pemerintahan Johor (1800-1945): Suatu Analisis Sosiologi Sejarah*, Kuala Lumpur: Dewan

- Bahasa dan Pustaka, hlm. 5.
15. Lihat, misalnya, APOAJ 6/55 Monthly reports from Field Assistants, Johore, October 1955 ; PPOA-JOH. *Aborigines arts and crafts perkara: orang2 Asli mengambil bahagian di dewan tarian Singapura*. Pada bulan Disember 1961, seorang promoter pertunjukan pentas dari Singapura Lim Kuan Yong, berjaya membawa 15 Orang Asli, termasuk tiga orang wanita untuk mengambil bahagian dalam pertunjukan pentas di Singapura. Kekerapan kes-kes penglibatan orang Asli dalam pekerjaan di kelab hiburan di Singapura ini menyebabkan Jabatan Hal Ehwal Orang Asli pada 1961 mengeluarkan amaran kepada semua *Field Assistants* agar memantau dan mengambil tindakan tegas terhadap kes-kes seumpama itu untuk mengelakkan orang Asli dieksploitasi oleh promoter dari Singapura.
 16. B. W. Andaya and L. Y. Andaya 2017, *A History of Malaysia*, London: Palgrave, bab 4.
 17. Warren, *Ah Ku and Karayuki-San*, hlm. 9-10.
 18. Warren, *Ah Ku and Karayuki-San*, hlm. 74.
 19. Pejabat Agama Johor telah ditubuhkan sejak 1895. Lihat, Ismail Mohd. Talib 1976, *Sejarah Perkembangan Jabatan Agama Johor, 1895-1940*, tesis MA, Universiti Malaya.
 20. Malik Munip 1971/72 “Sejarah perkembangan penduduk rumpun Melayu Muar 1884-1920,” *Jebat*, 2, hlm. 34-47.
 21. M. A. Fawzi Mohd. Basri, 1972/73, “Daerah Batu Pahat (1880-1917): Satu kajian ringkas mengenai perkembangan pentadbiran daerah-daerah dalam Negeri Johor,” *Jebat*, 2, hlm. 81-92.
 22. Siti Zahrah Mahfood 2018, *Kedudukan Politik dan Sosioekonomi Masyarakat Melayu dalam Akhbar dan Majalah Terbitan Negeri Johor Sebelum Perang Dunia Kedua*, Tesis Ph.D, Universiti Sains Malaysia, hlm. 12.
 23. *DOM 126/1954 Pt 2 Rongging and anika warna – Sg. Mati , Muar*.
 24. *DOM 126/1954 Licence to perform joget at the cabaret gall in the New Paradise Park, Muar*. Lihat, *DOM PDMR Amusement Games at the new Paradise Park, Muar*.
 25. Warren, *Ah Ku and karayuki-San*, hlm. 35. Lihat juga, Yuen Choy Leng 1978, “The Japanese community in Malaya before the Pacific War: Its genesis and growth”, *JSEAS*, 9(2), hlm. 163-179.
 26. Perlombongan bijih besi di Tanah Melayu pertama kali dimulakan di Johor sebelum diperkembangkan ke Terengganu dan Kelantan, dimonopoli oleh orang Jepun. Lihat, Yuen Choy Leng, “The Japanese community in Malaya before the Pacific War”, hlm. 170.
 27. J. C. Jackson 1968, *Planters and Speculators: Chinese and European Agricultural Enterprises in Malaya, 1786-1921*, Singapore: University of Malaya Press, hlm. 253.

28. *Stray notes on Nippon-Malaysian historical connections*, dipetik dalam Yuen Choy Leng, "The Japanese community in Malaya before the Pacific War", hlm. 169.
29. J.H. Drabble 2000, *An Economic History of Malaysia, c. 1800-1900: The Transition to Modern Economic Growth*, London: Macmillan Press, hlm. 57.
30. *J/UG 7 54/40 Menyatakan bandar Batu Pahat itu telah dipenohi oleh perempuan2 jahat yang muslimat yang mencari kehidupannya dengan jalan yang diharamkan oleh syarak*. Laporan ini dibuat oleh Pemeriksa Perkara Agama Batu Pahat kepada Pejabat Kadhi Batu Pahat bertarikh 25 Januari 1940.
31. *Warta Malaya*, 21 Disember 1938.
32. *J/UG 7 Pejabat Ugama Johor 71/39 Ismail bin Sulaiman bagaimana ada di dalam surat khabar Warta Malaya sesetengah perempuan yang ada di Batu Pahat telah menerangkan yang dia telah berusaha menjauhkan persundalan di rumah-rumah Jepun dari itu ia memohon elaun hendak perbelanjaan akan dia itu lagi*. Ismail pula dalam satu surat bertarikh 3 Januari 1939 kepada Kadi Batu Pahat memohon agar beliau diberikan elaun (wang zakat) atas usaha keras dan bersungguh-sungguh beliau membenteras pelacuran di bandar tersebut yang dianggap beliau sebagai satu tugas yang sukar.
33. Lihat, misalnya, *J/KAD 2 149/49 Di Kampung Ngee Heng Lorong 1 ada sebuah rumah janda tiap2 malam ada dua tiga orang laki2 tidur di rumahnya*. Fail ini merupakan aduan penduduk Kampung Ngee Heng kepada Pejabat Agama Johor bertarikh 2 November 1949 yang meminta supaya disiasat tentang hal seorang perempuan Melayu (janda) yang bekerja sebagai pelayan di bandar Johor Bahru yang menjadikan rumahnya sebagai sarang melacurkan diri pada malam hari. Hal ini dilihat oleh penduduk kampung sebagai menjatuhkan maruah orang Islam dan mendesak Pejabat Agama memberhentikan segera kegiatan tersebut.
34. *J/UG 7 Pejabat Ugama Johor 694 Perempuan pelacur di Jalan Ungku Puan Johor Bahru*.
35. *J/UG 7 Pejabat Ugama Johor 603 Sebuah bilik kastam lama yang kosong itu digunakan tempat sarang kupu2 malam membuat sarang – minta disiasatkan*. Surat bertarikh 25 Ogos 1956 itu ditujukan kepada Pengarang Utusan Melayu, Yang dipertua Jabatan Agama Johor, Setiausaha Kerajaan Johor, dan Setiausaha Rumah2 Kerajaan.
36. *J/UG 7 Pejabat Ugama Johor 497/49 Berkenaan dengan seorang pelayan Melayu bernama Ara bin Simban atau Fatimah bt Simbang Garden Cafe Johor Bahru*.
37. T. N. Harper, *The End of Empire and the Making of Malaya*, hlm. 72.
38. *J/KAD 2 Kadhi Besar Johor 276/48 Minta nasihatkan pelayan yang*

- bekerja di kedai makan dalam Johor supaya menjaga maruah agama dan kebangsaan.*
39. J. G. Butcher 1979, *The British in Malaya 1880-1941: The Social History of a European Community in South-East Asia*, Kuala Lumpur: Oxford University Press, bab 8.
 40. Hal wanita Muslim bersekedudukan dengan bangsa Eropah/Inggeris di estet-estet boleh ditinjau dalam fail-fail berikut. *J/UG 7 Pejabat Ugama Johor 347/51 Dua orang perempuan Melayu bersekedudukan dengan bangsa kulit putih di Chin weng Estate Jagoh Kluang; J/KAD 2 Kadhi Besar Johor 29/55 Perempuan beragama Islam tinggal bersekedudukan dengan orang putih; J/UG 7 327 Perempuan Melayu bersekedudukan dengan orang putih bangsa Inggeris di Lambak Estate Kluang; J/UG 7 191/53 aduan sumbang bersekedudukan dengan perempuan Islam; J/UG 7 332-IV Seorang perempuan Jawa bernama Maimon binti Mohd bersekedudukan dengan seorang kulit putih di Sungai Lam Estate; J/UG 7 Pejabat Ugama Johor 588 Report sekedudukan manager estate Sembrong Mukim Layang2 Kluang dengan perempuan Melayu di estet tersebut.* Walaupun rata-rata kes di estet melibatkan wanita Melayu dengan lelaki berbangsa Inggeris, terdapat satu kes yang dilaporkan ke Pejabat Agama pada tahun 1957 yang melibatkan kes bersekedudukan antara seorang wanita Inggeris dengan lelaki Melayu. Wanita tersebut, Betty Morris, berkhidmat dalam Bulan Sabit Merah (*Red Cross*) di Labis dan telah menjalin hubungan sulit dengan seorang lelaki Melayu dari Pontian. Betty berhasrat untuk berkahwin dengan lelaki itu namun tidak dapat berbuat demikian kerana masih dalam kontrak perkhidmatan dalam Bulan Sabit Merah. Untuk tinjauan lanjut, lihat, *J/UG 7 Pejabat Ugama Johor 820 Bersekedudukan di antara Miss Betty Morris bekerja Red Cross Labis dengan Mohd Yusof bin Abdul Ghani.*
 41. *J/SUK 1 State Secretariat Johore 2577/48 Malay Labourers.* Banci tahun 1921 menunjukkan seramai 12,117 orang Melayu (lelaki dan perempuan) bekerja di estet-estet di Johor namun jumlah ini menurun kepada 5,906 orang dalam banci 1947. Pada tahun 1947 dicatatkan terdapat 200 estet di seluruh negeri Johor. Untuk tinjauan lanjut, lihat, J. E. Nathan 1922, *The Census of British Malaya*, London: Waterloo & Sons, hlm. 359; M. V. Del Tufo 1949, *A Report on the 1947 Census of Population*, London, hlm. 549.
 42. Lihat, *J/UG 7 Pejabat Ugama Johor 1457 Fatimah bt. Kasan bersekedudukan dengan seorang India di Western Estate, Renggam.* Fatimah bersekedudukan dengan lelaki India tersebut setelah suaminya jatuh sakit dan dimasukkan ke hospital. Beliau mempunyai ibu bapa yang sudah uzur dan bergantung kehidupan kepada anak menantu. Malangnya suami Fatimah sakit dan dia terpaksa

- menanggung anak-anak mereka seramai tujuh orang; Lihat juga, *J/KAD 2 111/49 Perempuan Melayu sekedudukan dengan keling Hindu nama Suppiah kerja sarjan mata-mata khas di Jalan Lombong, Kota Tinggi*. Dalam kes ini dua wanita Melayu adik beradik telah bersekedudukan dengan lelaki bukan beragama Islam tersebut setelah kematian suami; *J/UG 7 Pejabat Agama Johor 341 Muslimah binti Etet telah bersekedudukan dengan Abdul Samad bin Mohd di Middle Estate kluang*. Muslimah yang bekerja sebagai penoreh getah di estet tersebut telah ditinggalkan suami selama enam tahun.
43. *J/UG 7 Pejabat Agama Johor 191/53 Aduan sumbang bersekedudukan dengan perempuan Islam*.
 44. *J/UG 7 Pejabat Agama Johor 614 Tuduhan bersekedudukan di atas Siti binti Kasan dengan T. Matthew di Ulu Tiram Estate Johor*.
 45. Enactment No. 25 of 1919, *Johor Government Gazette* 15 December 1919.
 46. Abu Talib Ahmad, *The Malay Muslims, Islam and the Rising Sun*, hlm. 170- 172.
 47. Lihat juga, *J/UG 7 Pejabat Agama Johor 39/03 Berkenaan dengan guru-guru perempuan yang mengajar agama di kampung*.
 48. *J/UG 7 Pejabat Agama Johor 41/04 Penyata perjalanan kerja Yang binti Osman kerana mengajar agama kepada perempuan-perempuan dalam dalam kampung bandar Kluang yang diberi elaun dari wang \$8-20 pada sebulan*.
 49. *J/KAD 2 Kadhi Besar Johor 288/47 Seorang perempuan nama Mon duduk nombor 70 Jalan Trus, Johor tiada pilih masa menurut hawa nafsunya dengan bangsa orang putih*.
 50. *J/UG 7 Pejabat Agama Johor 468/48 Perkara perempuan pelayan di kedai makan Johor Bahru*.
 51. Bagi kesalahan pertama (berbuat jahat bermaksud melacur), hukuman penjara tidak lebih sebulan. *J/UG 7 Pejabat Agama Johor 305/48 pelayan2 perempuan Islam di kedai2 kopi makan dan seumpamanya, report pegawai penyelidik hal2 itu*
 52. *J/UG 7 Pejabat Agama Johor 347/51 Dua orang perempuan Melayu bersekedudukan dengan bangsa kulit putih di Chin Weng Estate, Kluang*.
 53. Hiburan berbentuk wayang gambar dan pertunjukan pentas berkembang pesat pada zaman selepas perang khususnya pada 1950-an. Hal ini boleh dilihat daripada indeks pejabat-pejabat daerah yang banyak menerima permohonan mendapatkan permit untuk membuat persembahan di daerah-daerah utama di negeri Johor. Hal ini juga menimbulkan bantahan orang Melayu yang melihat bentuk hiburan sedemikian mengganggu hak orang awam di waktu malam, waktu sembahyang dan masa belajar bagi anak-anak sekolah akibat

- kebisingan. See, *J/PPD PN District Officer; Pontian 1494/56 Waktu wayang gambar; J/UG 7 Pejabat Ugama Johor 1223 Mendirikan panggung2 wayang gambar terbuka berhampiran dengan surau2 dan lain2.*
54. *J/KAD 2 Kadhi Besar Johor 74/46 Perkara yang mungkar2 itu banyak dilakukan oleh perempuan2 Melayu di show dan di jalan2.*
55. *J/KAD 2 Kadhi Besar Johor 303/48 Mengawal perempuan2 Islam berkehidupan lucah.*
56. Lihat, *J/PPB 1 Assistant Adviser; Batu Pahat 81/82 Malay Sly Prostitution.*
57. *J/UG 7 Pejabat Ugama Johor 694 Perempuan pelacor di Jalan Ungku Puan Johor Bahru.*
58. *J/UG 7 Pejabat Ugama Johor 425 Pelayan Kedai kopi di Johor Bahru. Surat Pegawai Polis, Johor Bahru kepada Pengerusi Perlesenan (licensing board) Johor Bahru bertarikh 10 Disember 1956.*
59. *J/UG 7 Pejabat Ugama Johor 216 Mohon jawatan pengelola rumah tumpangan sementara bagi kaum-kaum ibu di dalam perbicaraan mahkamah syariah di Jalan Abdul Rahman Andak, Johor Bahru.*
60. *J/SUK 1 State Secretary Johor 1677/48 Crusade against prostitution.*
61. *J/KAD Kadhi Besar Johor 4/50 Permudahkan cerai.*
62. *J/UG 7 Pejabat Ugama Johor 305/48 Pelayan2 perempuan Islam di kedai2 kopi makan dan seumpamanya, report pegawai penyelidik hal2 itu.*
63. *J/UG 7 Pejabat Ugama Johor 305/48 Pelayan2 perempuan Islam di kedai2 kopi makan dan seumpamanya, report pegawai penyelidik hal2 itu. Cadangan ini telah dihantar kepada Pegawai Daerah, Johor Bharu dalam surat bertarikh 5 Jun 1948.*
64. *J/UG 7 Pejabat Ugama Johor 305/48 Pelayan2 perempuan Islam di kedai2 kopi makan dan seumpamanya, report pegawai penyelidik hal2 itu.*
65. *J/KAD Kadhi Besar Johor 152/49 Setiausaha Pertubuhan Kebajikan Melayu Kluang memohon supaya perempuan –perempuan Islam bersama-sama menunaikan fardu jumaat di Masjid Jamek Kluang.*
66. *J/UG 7 Pejabat Ugama Johor 138/53 Minta mengadakan pakaian khas (uniform) kepada pelayan2 yang bekerja di kedai2 kopi.*

Rujukan

- APOAJ 6/55 Monthly reports from Field Assistants, Johore, October 1955.
- A. Rahman Tang Abdullah 2011. “Sultan Abu Bakar’s foreign guests and travels abroad, 1860s-1895: Fact and fiction on early Malay historical accounts”, *JMBRAS*, 84(1), 1-22.
- Abu Talib Ahmad 2003. *The Malay Muslims, Islam and the Rising Sun: 1941-*

- 45, Selangor: MBRAS, Monograph No. 34.
- Abu Talib Ahmad 1998. "Marriage and divorce in Johore among the Malay-Muslims during the Japanese Occupation, 1942-45", *JMBRAS*, 71 (2), 63-90.
- Andaya, B.W. and L. Y., 2017. *A History of Malaysia*, London: Palgrave.
- Anderson, B., 1991. *The Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, London: Verso.
- Butcher, J. G., 1979. *The British in Malaya 1880-1941: The Social History of a European Community in South-East Asia*, Kuala Lumpur: Oxford University Press.
- Del Tufo, M. V. 1949. *A Report on the 1947 Census of Population*, London: Crown Agents for the Colonies.
- DOM 126/1954 Pt 2 Rongging and anika warna – Sg. Mati, Muar.*
- DOM 126/1954 Licence to perform joget at the cabaret gall in the New Paradise Park, Muar.*
- DOM 126/54 Malay Bangsawan- Dian Sandiwara.*
- DOM PDMR Amusement Games at the new Paradise Park, Muar.*
- Drabble, J. H., 2000. *An Economic History of Malaysia, c. 1800-1900: The Transition to Modern Economic Growth*, London: Macmillan Press.
- Enactment No. 25 of 1919, *Johor Government Gazette* 15 December 1919.
- Harper, T. N., 1999. *The End of Empire and the Making of Malaya*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Haryati Hasan 2006, "Hubungan Pelacuran-Penghijrahan: "Tarikan" atau "Tolakan", *Jebat*, 33, 73-95.
- Haryati Hasan 2004. Wanita Kelantan dan pelacuran: Satu kajian kes di Kota Bharu, 1950an-1970an, Tesis Ph.D, Universiti Kebangsaan Malaysia, 2004.
- Haryati Hasan 1998. Pelacuran di Kalangan Wanita Melayu Kelantan dari 1900 sehingga 1941, Tesis MA Universiti Malaya.
- Ismail Mohd. Talib 1976. Sejarah Perkembangan Jabatan Agama Johor, 1895-1940, Tesis MA, Universiti Malaya.
- J/KAD Kadhi Besar Johor 4/50 Permudahkan cerai.*
- J/KAD Kadhi Besar Johor 52/54 Perceraian di antara suami isteri di sisi orang-orang Islam.*
- J/KAD 2 Kadhi Besar Johor 29/55 Perempuan beragama Islam tinggal bersekedudukan dengan orang putih.*
- J/KAD Kadhi Besar Johor 75/50 Perempuan Melayu melakukan persundalan dengan seorang sarjan dalam kem Jalan Pa' Awang, Segamat.*
- J/KAD Kadhi Besar Johor 152/49 Setiausaha Pertubuhan Kebajikan Melayu Kluang memohon supaya perempuan-perempuan Islam bersama-sama menunaikan fardu jumaat di Masjid Jamek Kluang.*
- J/KAD 2 111/49 Perempuan Melayu sekedudukan dengan keling Hindu nama Suppiah kerja sarjan mata-mata khas di Jalan Lombong, Kota*

Tinggi.

- J/KAD 2 149/49 Di Kampung Ngee Heng Lorong 1 ada sebuah rumah janda tiap2 malam ada dua tiga orang laki2 tidur di rumahnya.*
- J/KAD 2 Kadhi Besar Johor 303/48 Mengawal perempuan2 Islam berkehidupan lucah.*
- J/KAD 2 Kadhi Besar Johor 276/48 Minta nasihatkan pelayan yang bekerja di kedai makan dalam Johor supaya menjaga maruah agama dan kebangsaan.*
- J/KAD 2 Kadhi Besar Johor 288/47 Seorang perempuan nama Mon duduk nombor 70 Jalan Trus, Johor tiada pilih masa menurut hawa nafsunya dengan bangsa orang putih.*
- J/KAD 2 Kadhi Besar Johor 74/46 Perkara yang mungkar2 itu banyak dilakukan oleh perempuan2 Melayu di show dan di jalan2.*
- J/PD PN District Officer, Pontian 1494/56 Waktu wayang gambar.*
- J/PPB 1 Assistant Adviser, Batu Pahat 81/82 Malay Sly Prostitution.*
- J/SUK 1 State Secretariat Johore 2577/48 Malay Labourers.*
- J/SUK 1 State Secretary Johor 1677/48 Crusade against prostitution.*
- J/UG 7 Pejabat Ugama Johor 138/53 Minta mengadakan pakaian khas (uniform) kepada pelayan2 yang bekerja di kedai2 kopi.*
- J/UG 7 Pejabat Ugama Johor 191/53 Aduan sumbang bersekedudukan dengan perempuan Islam.*
- J/UG 7 Pejabat Ugama Johor 347/51 Dua orang perempuan Melayu bersekedudukan dengan bangsa kulit putih di Chin Weng Estate, Kluang.*
- J/UG 7 Pejabat Ugama Johor 115/51 Kanak-kanak perempuan Melayu bersekolah Inggeris memakai gaun.*
- J/UG 7 Pejabat Ugama Johor 347/51 Dua orang perempuan Melayu bersekedudukan dengan bangsa kulit putih di Chin Weng Estate Jagoh Kluang.*
- J/UG 7 Pejabat Ugama Johor 497/49 Berkenaan dengan seorang pelayan Melayu bernama Ara bin Simban atau Fatimah bt Simbang Garden Cafe Johor Bahru.*
- J/UG 7 Pejabat Ugama Johor 305/48 pelayan2 perempuan Islam di kedai2 kopi makan dan seumpamanya, report pegawai penyelidik hal2 itu.*
- J/UG 7 Pejabat Ugama Johor 305/48 Pelayan2 perempuan Islam di kedai2 kopi makan dan seumpamanya, report pegawai penyelidik hal2 itu.*
- J/UG 7 Pejabat Ugama Johor 468/48 Perkara perempuan pelayan di kedai makan Johor Bahru.*
- J/UG 7 Pejabat Ugama Johor 468/48 Perkara perempuan pelayan di kedai makan Johor Bahru.*
- J/UG 7 Pejabat Ugama Johor 41/04 Penyata perjalanan kerja Yang binti Osman kerana mengajar agama kepada perempuan-perempuan dalam dalam kampung bandarKluang yang diberi elaun dari wang*

§8-20 pada sebulan.

- J/UG 7 Pejabat Ugama Johor 39/03 Berkenaan dengan guru-guru perempuan yang mengajar agama di kampung.*
- J/UG 7 54/40 Menyatakan bandar Batu Pahat itu telah dipenohi oleh perempuan² jahat yang muslimat yang mencari kehidupannya dengan jalan yang diharamkan oleh syarak.*
- J/UG 7 Pejabat Ugama Johor 240/39 Minta fatwa masalah perempuan bertukang rambut, membebaskan perempuan dan lain-lain.*
- J/UG 7 Pejabat Ugama Johor 71/39 Ismail bin Sulaiman bagaimana ada di dalam surat khabar Warta Malaya sesetengah perempuan yang ada di Batu Pahat telah menerangkan yang dia telah berusaha menjauhkan persundalan di rumah-rumah Jepun dari itu ia memohon elaun hendak perbelanjaan akan dia itu lagi.*
- J/UG 7 Pejabat Ugama Johor 1626 Orang-orang Murtad.*
- J/UG 7 327 Perempuan Melayu bersekedudukan dengan orang putih bangsa Inggeris di Lambak Estate Kluang.*
- J/UG 7 327 Perempuan Melayu bersekedudukan dengan orang putih bangsa Inggeris di Lambak Estate Kluang.*
- J/UG 7 Pejabat Ugama Johor 694 Perempuan pelacur di Jalan Ungku Puan Johor Bahru.*
- J/UG 7 Pejabat Ugama Johor 603 Sebuah bilik kastam lama yang kosong itu digunakan tempat sarang kupu² malam membuat sarang – minta disiasatkan.*
- J/UG 7 332-IV Seorang perempuan Jawa bernama Maimon binti Mohd bersekedudukan dengan seorang kulit putih di Sungai Lam Estate.*
- J/UG 7 Pejabat Ugama Johor 588 Report sekedudukan manager estate Sembrong Mukim Layang² Kluang dengan perempuan Melayu di estet tersebut.*
- J/UG 7 Pejabat Ugama Johor 820 Bersekedudukan di antara Miss Betty Morris bekerja Red Cross Labis dengan Mohd Yusof bin Abdul Ghani.*
- J/UG 7 Pejabat Ugama Johor 1457 Fatimah bt. Kasan bersekedudukan dengan seorang India di Western Estate, Renggam.*
- J/UG 7 Pejabat Ugama Johor 1223 Mendirikan panggung² wayang gambar terbuka berhampiran dengan surau² dan lain².*
- J/UG 7 Pejabat Ugama Johor 216 Mohon jawatan pengelola rumah tumpangan sementara bagi kaum-kaum ibu di dalam perbicaraan mahkamah syariah di Jalan Abdul Rahman Andak, Johor Bahru.*
- J/UG 7 Pejabat Ugama Johor 341 Muslimah binti Etet telah bersekedudukan dengan Abdul Samad bin Mohd di Middle Estate kluang.*
- J/UG 7 Pejabat Ugama Johor 614 Tuduhan bersekedudukan di atas Siti binti Kasan dengan T. Matthew di Ulu Tiram Estate Johor.*
- J/UG 7 Pejabat Ugama Johor 694 Perempuan pelacur di Jalan Ungku Puan*

- Johor Bahru. J/UG 7 Pejabat Ugama Johor 425 Pelayan Kedai kopi di Johor Bahru.*
- Jackson, J. C., 1968. *Planters and Speculators: Chinese and European Agricultural Enterprises in Malaya, 1786-1921*, Singapore: University of Malaya Press.
- Lai, Ah Eng 1986, *Peasants, Proletarians and Prostitutes: A Preliminary Investigation into the Work of Chinese Women in Colonial Malaya*, Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- M.A. Fawzi Mohd. Basri. 1972/73, "Daerah Batu Pahat (1880-1917): Satu kajian ringkas mengenai perkembangan pentadbiran daerah-daerah dalam negeri Johor", *Jebat*, 2, 81-92.
- Malik Munip. 1971/72. "Sejarah perkembangan penduduk rumpun Melayu Muar 1884-1920", *Jebat*, 2, 34-47.
- Mahani Musa. 2010. "The 'woman question' in Malayan periodicals, 1920-1945", *Indonesia and the Malay World*, 38(3), 247-271.
- Nathan, J. E., 1922. *The Census of British Malaya*. London: Waterloo & Sons.
- PPOA-JOH. *Aborigines arts and crafts perkara: orang2 Asli mengambil bahagian di dewan tarian Singapura.*
- PPOA-JOH *Aborigines arts and crafts perkara: Orang2 Asli mengambil bahagian di dewan tarian Singapura.*
- Rahimah Abdul Aziz 1997. *Pembaratan Pemerintahan Johor (1800-1945): Suatu Analisis Sosiologi Sejarah*, Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Siti Zahrah Mahfood. 2018. Kedudukan Politik dan Sosioekonomi Masyarakat Melayu dalam Akhbar dan Majalah Terbitan Negeri Johor Sebelum Perang Dunia Kedua, Tesis Ph.D, Universiti Sains Malaysia.
- Warren, J. F., 1993. *Ah Ku and Karayuki-San: Prostitution in Singapore 1870-1940*. Singapore: Oxford University Press.
- Warta Malaya*, 21 Disember 1938.
- Weinbaum, A. E. 2008, "The Modern Girls as Heuristic Device: Collaboration, Connective Comparison, Multidirectional Citation". In Alys Eve Weinbaum et.al, *The Modern Girl around the World: Consumption, Modernity, and Globalization*, Durham and London: Duke University Press.
- Yuen, Choy Leng. 1978. "The Japanese community in Malaya before the Pacific War: Its genesis and growth", *JSEAS*, 9(2), 163-179.

Nota Biografi

Mahani Musa (mahani@usm.my) merupakan pensyarah di Bahagian Sejarah, Pusat Pengajian Ilmu Kemanusiaan, Universiti Sains Malaysia, Pulau Pinang, Malaysia. Bidang pengkhususan beliau ialah sejarah sosiopolitik dan sosioekonomi Malaysia.

Penghargaan

Penulis merakamkan penghargaan kepada Geran Penyelidikan *Bridging-Insentif* Universiti Sains Malaysia (No akaun: 304. PHUMANITI.6316554) kerana membiayai penyelidikan bagi penulisan esei ini.